

Ο οικονομολόγος Ρομπέρ Μπουαγιέ (Robert Boyer), αναλυτής των ιστορικών εξελίξεων των καπιταλισμών -προτιμά τη χρήση αυτού του όρου στον πληθυντικό- μόλις δημοσιεύσε στη Γαλλία ένα έργο ορόσημο «Οι Καπιταλισμοί στη δίνη της πανδημίας» («Les Capitalismes à l'épreuve de la pandémie») όπου δίνει τη διάγνωσή του για το σοκ, που τaráσσει σήμερα την παγκόσμια οικονομία, και το πιθανό της μέλλον. Από τη συνέντευξη που παραχώρησε στην εφημερίδα Le Monde παρουσιάζουμε εκτενή αποσπάσματα.

Για το χαρακτηρισμό της κρίσης που βιώνουμε, οι οικονομολόγοι ταλαντεύονται μεταξύ της «πρωτοφανούς κρίσης», της «σοβαρότερης ύφεσης από το 1929» ή ακόμη και της «τρίτης κρίσης του αιώνα» - μετά από εκείνες του 2008 και του ευρώ το 2010. Τι πιστεύετε;

Λέξεις που κληρονομήθηκαν από προηγούμενες κρίσεις δεν μπορούν να ισχύουν σε μία νέα πραγματικότητα. Δεν πρόκειται για ένα απλό λάθος, αλλά για σοβαρό σφάλμα, διότι σχεδιάζουμε να εφαρμόσουμε γνωστές θεραπείες, που θα είναι αναποτελεσματικές.

Ο όρος «ύφεση» ισχύει για έναν οικονομικό κύκλο, που σημαίνει ότι το επόμενο στάδιο θα είναι μηχανικά η ανάκαμψη, με επιστροφή στην πρότερη κατάσταση. Ωστόσο, δεν πρόκειται, εδώ, για ύφεση, αλλά για μία απόφαση των πολιτικών να αναστείλουν κάθε οικονομική δραστηριότητα που δεν είναι απαραίτητη, για την καταπολέμηση της πανδημίας.

Η επιμονή στη χρήση ενός οικονομικού λεξιλογίου για τον ορισμό μιας πολιτικής πραγματικότητας είναι εντυπωσιακή. Μιλήσαμε για «στήριξη» στη δραστηριότητα, ενώ πρόκειται μάλλον για αναστολή της οικονομίας. Το σχέδιο «τόνωσης» είναι, στην πραγματικότητα, ένα πρόγραμμα αποζημίωσης των επιχειρήσεων για τις απώλειες που υπέστησαν, που υλοποιείται χάρη στην έκρηξη των δημοσιονομικών δαπανών και τη

χαλάρωση του περιορισμού της αναχρηματοδότησής τους από τις κεντρικές τράπεζες. Είναι μία «παρηγοριά» που θα έχει νόημα μόνον, εάν επιδημιολόγοι, ιατροί και βιολόγοι βρουν τη λύση στην υγειονομική κρίση, αλλά αυτό δεν εξαρτάται, ούτε από τα μοντέλα, ούτε από τις οικονομικές πολιτικές.

Αυτή η απότομη και υποτιθέμενη διακοπή της παραγωγής προκαλεί τέτοιες -ειδικά, λόγω της μεγάλης διάρκειας- οικονομικές αλλαγές, αλλά και -κάτι το οποίο ξεχνούν οι οικονομολόγοι- θεσμικές, πολιτικές, κοινωνιολογικές, ψυχολογικές, ώστε είναι αδύνατη η «επανεκκίνηση» όλων, όπως πριν. Έτσι, αποδείχθηκε ξαφνικά ότι το ένα τρίτο της παραγωγικής ικανότητας δεν είχε «ουσιαστική» κοινωνική χρησιμότητα. Ορισμένοι τομείς αναστατώθηκαν λόγω διαρθρωτικής αλλαγής των καταναλωτικών προτύπων (ο τουρισμός, οι μεταφορές, η αεροναυτική, η διαφήμιση, η πολιτιστική βιομηχανία κ.ά.), καθώς και από την κατάρρευση των δικτύων υπεργολαβίας και την εξαφάνιση εταιριών σε διαφορετικά σημεία της αλυσίδας.

Η καταστροφή κεφαλαίου και εισοδήματος είναι πλέον κολοσσιαία – πρέπει, λοιπόν, να περιμένουμε μία διαρκή μείωση του μέσου βιοτικού επιπέδου. ..Η οικονομική στρατηγική που καθοδηγείται από την ιδέα ότι πρόκειται για ύφεση -και αρκεί, επομένως, να διατηρήσουμε, στην παρούσα κατάσταση, τα απομεινάρια της οικονομίας, να ξαναρχίσουμε, στη συνέχεια, τη δραστηριότητα για την επαναφορά της στην πρότερη κατάσταση (η περίφημη ανάκαμψη «V») - είναι εξ αυτού του γεγονότος καταδικασμένη σε αποτυχία.

Το 2020 θα μπορούσε να μείνει στην ιστορία, όχι μόνο ως το έτος ενός οικονομικού σοκ εξαιτίας των -κολοσσιαίων- απωλειών του ΑΕΠ και της φτωχοποίησης μεγάλων τμημάτων της κοινωνίας, αλλά και ως η στιγμή που τα κοινωνικο-οικονομικά καθεστώτα, ανίκανα να διασφαλίσουν τους όρους αναπαραγωγής τους, άγγιξαν τα όριά τους. Δεν θα υπάρξει «έξοδος από την κρίση», παρά μόνο μετά από την επαρκή πρόοδο του διαρθρωτικού μετασχηματισμού της οικονομίας που ξεδιπλώνεται ενώπιόν μας.

Ένας μετασχηματισμός προς μία οικονομία που θα σέβεται περισσότερο το περιβάλλον, και θα είναι λιγότερο άνιση;

Δυστυχώς, καθόλου! Δεν προτίθεται να συμμετάσχω στον διαγωνισμό «επόμενη μέρα», όπου κάθε ειδικός προτείνει τη διόρθωση του ενός ή του άλλου ελαττώματος του συστήματος, που επισημαίνει λιγότερες ανισότητες μέσω της αύξησης της φορολογίας και των δημοσίων δαπανών, περισσότερη οικολογία μέσω μιας ισχυρής και συνεκτικής

στρατηγικής για την προστασία του κλίματος και της βιοποικιλότητας, περισσότερη καινοτομία χάρη στη «δημιουργική καταστροφή» των παρωχημένων δραστηριοτήτων, περισσότερη ανταγωνιστικότητα διά της μείωσης των φόρων παραγωγής κ.λ.π.

Σε αντίθεση με τον μύθο ενός νέου ξεκινήματος, που θα δημιουργείται από μια «πρωτόγνωρη» κατάσταση, αυτή η ανασύνθεση βρίσκεται ήδη σε λειτουργία. Η πανδημία δεν θα μπορούσε παρά να την ενισχύσει.

Για ποιον, λοιπόν, μετασχηματισμό πρόκειται;

Το «πάγωμα» της οικονομίας επιτάχυνε τη μεταφορά της αξίας από τις βιομηχανίες που παρακμάζουν σε μια ψηφιακή οικονομία πλήρως αναπτυσσόμενη. Ωστόσο, αυτή η νέα οικονομία προσφέρει ιδιαιτέρως χαμηλή προστιθέμενη αξία, απαιτεί ένα μέτριο επίπεδο προσόντων στην πλειονότητα των εργαζομένων, και αποφέρει πολύ χαμηλά κέρδη παραγωγικότητας. Σκεφτόμουν επί μακρόν ότι αυτά τα χαρακτηριστικά θα οδηγούσαν σε μια διαρθρωτική κρίση του καπιταλισμού, αλλά τώρα παραδέχομαι ότι έκανα λάθος.

Οι παράγοντες αυτής της οικονομίας, οι titάνες της ψηφιακής τεχνολογίας, Google, Apple, Facebook και Amazon (γνωστοί με το ακρωνύμιο GAFΑ), πολύ περισσότερο από την «πράσινη» επένδυση, φροντίζουν για τις αποδόσεις του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού, σώζοντάς τον, έτσι, από τα προηγούμενα λάθη του, τα οποία τον είχαν οδηγήσει στη συντριβή των νεοσύστατων ψηφιακών εταιριών, το 2000, και των ακινήτων, το 2008. Ενώ οι περιβαλλοντολόγοι απαγορεύουν τα χριστουγεννιάτικα δέντρα, οι GAFΑ επενδύουν στο μέλλον. Εν συντομία, ο καπιταλισμός ουδόλως βρίσκεται σε κρίση, ενισχύεται, μάλιστα, σημαντικά από αυτήν την πανδημία.

Η ψηφιακή οικονομία ενισχύει τις οικονομικές ανισότητες. Οι καινοτόμες νεοσύστατες επιχειρήσεις, οι παραδοσιακές βιομηχανίες και υπηρεσίες θα υποφέρουν σε μεγάλο βαθμό. Οι πλατφόρμες προσφέρουν μόνο μέτριες αμοιβές σε όσους, πέραν των -ολίγων- υπαλλήλων τους, και φυσικά των μετόχων τους, εργάζονται για αυτούς. Δεν απασχολεί τους GAFΑ, ούτε η παραγωγή, ούτε η βελτίωση των προσόντων- ενεργούν ως άρπαγες θηρευτές στην αγορά δεξιοτήτων, σε διεθνή κλίμακα.

Η πανδημία, ο εγκλεισμός και τα μέτρα «στήριξης» της οικονομίας μόνον ενίσχυσαν

αυτά τα φαινόμενα: αύξηση της υποαπασχόλησης, απώλεια εισοδήματος για τους λιγότερο ειδικευμένους, διεύρυνση του ψηφιακού χάσματος μεταξύ, τόσο των επιχειρήσεων, όσο και των ατόμων, άνιση πρόσβαση στο σχολείο.

Οι «χαμένοι» αυτής της οικονομίας -και είναι πολλοί- ωθούνται να στραφούν προς το κράτος, το μόνο ικανό να τους προστατεύσει από την ανέχεια και την υποβάθμιση, ενώπιον της παντοδυναμίας των διεθνικών ψηφιακών και χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων. Η ισχύς των GAFAs παράγει, λοιπόν, το διαλεκτικό τους ομόλογο: την ώθηση ποικίλων κρατικών καπιταλισμών, έτοιμων να υπερασπιστούν τα προνόμιά τους -και τις δικές τους εταιρίες- πίσω από τα σύνορά τους, το πιο ολοκληρωμένο μοντέλο των οποίων είναι η Κίνα.

Ο αυξανόμενος ανταγωνισμός μεταξύ αυτών των δύο μορφών καπιταλισμού αποτελεί παράγοντα αποσταθεροποίησης των διεθνών σχέσεων, όπως φαίνεται από την αντιπαλότητα μεταξύ Κίνας και Ηνωμένων Πολιτειών, που επιδεινώθηκε από την κρίση της πανδημίας, και η πρόβλεψη του αποτελέσματος της οποίας είναι αδύνατη, σε αυτό το στάδιο.

Η εδραίωση των οικονομικών δυνάμεων σε -αυτοκρατορικές ή εθνικές- πολιτικές δυνάμεις θα μπορούσε να καταστρέψει τις προσπάθειες πολυμερούς διαχείρισης των διεθνών σχέσεων, ενώ η πανδημία απέδειξε για άλλη μία φορά την αναγκαιότητα μιας παγκόσμιας διαχείρισης των υγειονομικών, π.χ., θεμάτων.

Αυτή η άνοδος του «λαϊκισμού» μπορεί, επίσης, να ακυρώσει τα προγράμματα περιφερειακού συντονισμού, όπως την Ευρωπαϊκή Ένωση, υπέρ μιας διάλυσης κυρίαρχων κρατών που ανυπομονούν να «ανακτήσουν τον έλεγχο», όπως διακηρύσσει ο Μπόρις Τζόνσον, βοηθούμενος, σε αυτό, από ολόκληρο οπλοστάσιο ψηφιακών εργαλείων. Έτσι, λοιπόν, θα είχαμε την «επιλογή» -τολμή να πω- μεταξύ της ψηφιακής ισχύος, που ασκείται από πολυεθνικές, και της ασκούμενης από αντίπαλα κυρίαρχα κράτη.

Αλλά και πάλι, όπως δείχνει η αβεβαιότητα ως προς τις εκλογές της 3ης Νοεμβρίου στις ΗΠΑ, η ιστορία δεν έχει γραφτεί ακόμη. Είναι, επίσης, πιθανή η επίτευξη, από τους πολιτικούς συνασπισμούς, της διάλυσης του μονοπωλίου των GAFAs, όπως συνέβη με τους σιδηροδρόμους και το πετρέλαιο, στα τέλη του 19ου αιώνα στις Ηνωμένες Πολιτείες, ή, ακόμη, η αμφισβήτηση του κινεζικού καθεστώτος από μία ξαφνική κοινωνική εξέγερση.

Τα ενδεχόμενα γεγονότα θα πρέπει, επιπλέον, να ενθαρρύνουν οικονομολόγους και πολιτικούς επιστήμονες να είναι επιφυλακτικοί με τις προβλέψεις βάσει θεωρητικών μοντέλων, στα οποία η ιστορική πραγματικότητα θα έπρεπε να έχει την καλή γεύση της συμμόρφωσης... καθώς αυτό σπανίως συμβαίνει... Όπως έλεγε ο Τζων Μέυναρντ Κέυνς (1883-1946): «Αυτήν τη στιγμή, οι οικονομολόγοι οδηγούν την κοινωνία μας, ενώ θα έπρεπε να βρίσκονται στο πίσω κάθισμα».

Στο βιβλίο σας, είστε, επιπλέον, εξαιρετικά επικριτικός ως προς το επάγγελμά σας και τις πολιτικές και τεχνοκρατικές ελίτ, εν γένει, όσον αφορά, κυρίως, στη διαχείριση αυτής της κρίσης.

Είναι αλήθεια ... Θα έπαιρνα ένα μόνο παράδειγμα, όχι εντελώς τυχαία: τα οικονομικά της υγείας. Για τους μακροοικονομολόγους -και τους πολιτικούς που τους ακολούθησαν- το σύστημα υγείας αντιπροσωπεύει ένα κόστος για τον «εθνικό πλούτο», και, προς τούτο, πρέπει να μειωθεί. Εδώ και είκοσι χρόνια, οι Υπουργοί Οικονομίας παρακολουθούν τη διαφορά επιτοκίων μεταξύ των κρατικών ομολόγων διαφορετικών χωρών. Στόχος τους είναι η επαρκής προσέλκυση, από την εθνική οικονομία, του κεφαλαίου, προκειμένου να επενδυθεί εδώ και όχι αλλού. Αυτό καθεαυτό δεν είναι ανόητο, αλλά είχε ως συνέπεια τον περιορισμό των δημόσιων δαπανών για την υγεία, την εκπαίδευση, τον εξοπλισμό ...

Έτσι, γίναμε μάρτυρες, κατά τη διάρκεια της πανδημίας, ενός καλού παραδείγματος του τρόπου, με τον οποίο ένα απρόοπτο γεγονός, το ξέσπασμα ενός ιού, ανατρέπει ένα πλαίσιο σκέψης. Ενώ η χρηματοδότηση καθόριζε το πλαίσιο της δημόσιας δράσης, συμπεριλαμβανομένου του τομέα της υγείας, σήμερα, η υγειονομική κατάσταση της χώρας καθορίζει το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας, και η χρηματοδότηση περιμένει, σαν το Μεσσία, ένα εμβόλιο ή μία θεραπεία, για να μάθει επιτέλους το αντικείμενο της επένδυσης των τρισεκατομμυρίων μετρητών της.

Η απόφαση να δοθεί προτεραιότητα στην ανθρώπινη ζωή ανέστρεψε την παραδοσιακή ιεραρχία της χρονικότητας, που θεσπίστηκε από τα προγράμματα φιλελευθεροποίησης σε βάρος του υγειονομικού συστήματος, και οδήγησε σε μία σειρά προσαρμογών στον οικονομικό τομέα: χρηματιστηριακό πανικό, κατάρρευση της τιμής του πετρελαίου, διακοπή των τραπεζικών πιστώσεων και των επενδύσεων, εγκατάλειψη της προϋπολογιστικής ισορροπίας κ.ά..

Αυτή η κρίση αποκάλυψε, λοιπόν, σαν μία ακτινογραφία, τον πραγματικό ρόλο ενός θεσμού, της δημόσιας υγείας, της οποίας η λειτουργία είχε υποτιμηθεί από την -εννοούμενη στην οικονομική θεωρία αναφοράς- ιδεολογία. Αυτή, στην πραγματικότητα, προβλέπει ότι, όπως για μία εταιρία, ο τομέας της υγείας μπορεί να επιτύχει κέρδη παραγωγικότητας χάρη στις τεχνικές καινοτομίες.

Η υγεία, ωστόσο, είναι ο μόνος τομέας, όπου η τεχνική πρόοδος αυξάνει το κόστος, διότι ακόμη και εάν η ανά μονάδα τιμή μιας θεραπείας μειωθεί, το συνολικό κόστος αυξάνεται, καθώς πρέπει να δοθεί πρόσβαση σε αυτήν την καινοτόμα θεραπεία για όλους, και διότι υπάρχουν πάντοτε νέες προς καταπολέμηση ασθένειες. Είναι, λοιπόν, θεμελιώδες σφάλμα να θέλουμε τη «μείωση του υγειονομικού κόστους». Εξάλλου, ούτε η κοινή γνώμη, ούτε οι επαγγελματίες το εύχονται. Μόνο οι οικονομολόγοι που καλύπτονται από τους πολιτικούς, προς το παρόν, το θέλουν.

Αυτή η πανδημία νίκησε, επίσης, ένα θεμελιώδες δόγμα της οικονομικής θεωρίας: η αγορά θα είχε, καλύτερα από τις δημόσιες αρχές, την ικανότητα επιστροφής στην ισορροπία του κόστους με έναν «φυσικό» τρόπο, επειδή θα είχε την ικανότητα διάδοσης και σύνθεσης των διαχεόμενων στην εταιρία πληροφοριών, καθώς και ακόλουθης οργάνωσης των προσδοκιών των οικονομικών παραγόντων, με στόχο την αποτελεσματική κατανομή του κεφαλαίου.

Αρχικά, οι κυβερνήσεις έπρεπε να αντιμετωπίσουν ένα δίλημμα, να επιλέξουν μεταξύ της ανθρώπινης ζωής και της οικονομικής δραστηριότητας. Δεδομένου του κινδύνου εκατομμυρίων θανάτων, βάσει του μοντέλου ορισμένων πανδημιών του παρελθόντος, η επιλογή ήταν γρήγορη: σώζουμε ζωές και ξεχνούμε όλα τα υπόλοιπα. Σύμφωνα με έναν απλό υπολογισμό, φαινόταν δυνατή η άσκηση διαιτησίας τη στιγμή του απεγκλεισμού, τη στιγμή, δηλαδή, όπου το αυξανόμενο οικονομικό κόστος θα γινόταν μεγαλύτερο της τιμής της διασώσεως ανθρώπινης ζωής.

Οι κυβερνήσεις πίστευαν ότι μπορούσαν να βασίζονται στους επιστήμονες για τις διαβεβαιώσεις τους. Η διαχείριση, όμως, των πανδημιών θέτει κάθε φορά, στην ιστορία, προβλήματα που υπερβαίνουν τις επιστημονικές γνώσεις της στιγμής: κάθε ιός είναι νέος, με νέα χαρακτηριστικά, προς ανακάλυψη ταυτόχρονη με την εξάπλωσή του, και τα οποία καταρρίπτονται τα μοντέλα του παρελθόντος. Πώς, λοιπόν, μπορούμε να αποφασίσουμε σήμερα, ενώ γνωρίζουμε ότι δεν γνωρίζουμε ακόμη αυτό, το οποίο θα γνωρίζουμε αύριο; Το αποτέλεσμα είναι ένας γενικός μμητισμός: καλύτερα να κάνουμε λάθος όλοι μαζί, παρά να

έχουμε δίκιο μόνοι μας.

Στήριξη στις «βεβαιότητες» της επιστήμης σημαίνει σύγχυση της κατάστασης της γνώσης των σχολικών εγχειριδίων με την εν εξελίξει επιστήμη. Η -εγγενής- αβεβαιότητα, έτσι, της επιδημιολογικής επιστήμης οδήγησε στην απώλεια της εμπιστοσύνης του κοινού προς τους πολιτικούς. Η ταλάντευση μεταξύ αντιφατικών εντολών, π.χ. ως προς τις μάσκες και, στη συνέχεια, την πρόσβαση στους διαγνωστικούς ελέγχους (τεστ), δεν μπορεί παρά να αποσταθεροποιήσει την ικανότητα των φορέων να προβλέψουν αυτό, το οποίο θα συμβεί. Οι κυβερνήσεις, ως εκ τούτου, αντιμετωπίζουν τώρα ένα τρίλημμα: στη διατήρηση της υγείας και στη στήριξη της οικονομίας προστέθηκε ο κίνδυνος υπονόμησης της ελευθερίας, υπό τον φόβο μιας κοινής γνώμης που αψηφά τα δεδομένα.

Στο βιβλίο σας, δεν προτείνετε μόνο σκοτεινά σενάρια. Η πανδημία, όπως είπατε, οδήγησε στην ανάδυση θεσμών και αναγκών, «κρυμμένων» έως τώρα από τις οικονομικο-τεχνοκρατικές ιδεολογίες (π.χ. υγείας)...

Ταξιδεύω συχνά στην Ιαπωνία, όπου η έλλειψη ανάπτυξης επί δύο δεκαετίες και πλέον, παρά τα επαναλαμβανόμενα «πακέτα τόνωσης», θεωρείται από τους μακροοικονομολόγους ως ανωμαλία. Και τι θα γινόταν, εάν, αντίθετα, η Ιαπωνία εξερευνούσε ένα οικονομικό μοντέλο για τον 21ο αιώνα, όπου τα μερίσματα της τεχνολογικής καινοτομίας δεν χρησιμοποιούνται υπέρ της ανάπτυξης, αλλά της ευημερίας ενός γηράσκοντος πληθυσμού;

Διότι, σε τελική ανάλυση, ποιες είναι οι βασικές ανάγκες για τις ανεπτυγμένες χώρες: η πρόσβαση όλων των παιδιών σε μία ποιοτική εκπαίδευση, η υγιεινή ζωή για όλους τους άλλους, συμπεριλαμβανομένων των ηλικιωμένων, και, τέλος, ο πολιτισμός, καθώς είναι η προϋπόθεση της ζωής στην κοινωνία -δεν είμαστε μόνο βιολογικά όντα που χρειάζονται μόνο τροφή, ενδυμασία και στέγη. Πρέπει να είμαστε, λοιπόν, σε θέση να δημιουργήσουμε ένα μοντέλο παραγωγής της ανθρωπότητας από τους ανθρώπους. Πρόκειται για αυτό που ονομάζω στο βιβλίο «ανθρωπογενετική» οικονομία.

Αυτό το μοντέλο λειτουργεί ήδη, αλλά δεν αναγνωρίζεται. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, αποτελώντας η υγεία μακράν το μεγαλύτερο -σε σχέση με την αυτοκινητοβιομηχανία, την ψηφιακή τεχνολογία κ.ά.- τομέα της οικονομίας, ουδεμία μείωση των δαπανών για την υγεία υπήρξε από το 1930. Η εκπαίδευση, η υγεία και η αναψυχή αποτελούν το μεγαλύτερο εργοδότη στις Ηνωμένες Πολιτείες από το 1990 και βρίσκονται σε σταθερή ανοδική πορεία, ενώ η απασχόληση συνεχίζει να μειώνεται στη βιομηχανία και, από το τέλος αυτής της

δεκαετίας, και στον κλάδο της οικονομίας.

Γιατί θα πρέπει να θεωρούμε «φυσιολογικό» να ανανεώνουμε συνεχώς τα αυτοκίνητα και τα smartphone μας, και όχι την πρόσβασή μας στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, την αναψυχή και τον πολιτισμό; Οι καινοτομίες σε αυτούς τους τομείς βρίσκονται, περισσότερο από τις ψηφιακές τεχνολογίες, στο επίκεντρο της κοινωνικής ζωής και της βελτίωσής της.

Η πανδημία κάνοντάς μας να συνειδητοποιήσουμε την ευθραυστότητα της ανθρώπινης ζωής, θα μπορούσε να αλλάξει τις προτεραιότητες που θέτουμε οι ίδιοι: Προς τι η συσσώρευση του κεφαλαίου; Γιατί η κατανάλωση ολοένα και περισσότερων αντικειμένων προς συνεχή ανανέωση; Ποια η χρήση μιας «τεχνικής προόδου» που εξαντλεί τους πόρους του πλανήτη; Όπως πρότεινε ο Κέυνς στην «Επιστολή στα Εγγόνια Μας» (1930), γιατί σε μία κοινωνία που νίκησε τη φτώχεια, μία υγιής ζωή, ανοιχτή στον πολιτισμό και την κατάρτιση ταλέντων, δεν θα ήταν ελκυστική και εφικτή;

Εφόσον αρχίζουμε μόλις να συνειδητοποιούμε ότι οι «ανθρώπινες δαπάνες παραγωγής» αποτελούν πλέον το μεγαλύτερο μέρος των ανεπτυγμένων οικονομιών; Εφόσον ο κορωναϊός οδήγησε στον καθορισμό, από το κράτος, της προστασίας των ζωντανών όντων ως προτεραιότητα, και το ανάγκασε να επενδύσει για αυτήν σε μία «βιοπολιτική», υποχρεωτική, σήμερα, αλλά κατ' επιλογή, αύριο.

Θα χρειάζονταν, όμως, ένας πολιτικός συνασπισμός και, στη συνέχεια, νέοι θεσμοί για τη μετατροπή αυτής της διαπίστωσης σε έργο. Είναι, δυστυχώς, πιθανή η επικράτηση άλλων συνασπισμών, υπέρ μίας κοινωνίας εποπτείας, ενσωματωμένης σε έναν ψηφιακό καπιταλισμό ή σε καπιταλισμούς κυρίαρχων κρατών. Η ιστορία θα το πει.

Πηγή: tvxs.gr